

РОЗВИТОК ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ТА САНАТОРНО-КУРОРТНОГО КОМПЛЕКСУ ЯК СКЛАДОВА ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Довгаль Г.В.,

кандидат економічних наук, професор

Данько Н.І.,

кандидат економічних наук, доцент

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

У статті розглянуто деякі проблеми розвитку готельно-ресторанного та санаторно-курортного комплексів як основних складових туристичної індустрії України.

Ключові слова: туристична індустрія, готельне господарство, санаторно-курортний комплекс, інфраструктура туристичного комплексу, інвестиції в інфраструктуру.

РАЗВИТИЕ ГОСТИНИЧНО-РЕСТОРАННОГО И САНАТОРНО-КУРОРТНОГО КОМПЛЕКСА КАК СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ ИНТЕНСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены некоторые результаты и проблемы развития гостиничного и санаторно-курортного комплексов как составных частей интенсификации экономики Украины.

Ключевые слова: туристическая индустрия, гостиничное хозяйство, санаторно-курортный комплекс, инфраструктура туристической индустрии, инвестиции в инфраструктуру.

HOTEL-RESTAURANT AND SANATORIUM-RESORT COMPLEX DEVELOPMENT AS PART OF AN INTENSIFICATION OF UKRAINE'S ECONOMY

The article gives the results and problems of the development of hotel and sanatorium-and-Spa complexes as part of intensifying Ukrainian economy.

Key words: tourism, hospitality management, sanatorium-resort complex, the infrastructure of the tourist industry, investments in infrastructure.

Характерною ознакою сучасного національного ринку туристичних послуг є значні зрушення як у структурі туристичного бізнесу, так і в темпах регіонального розвитку туристичних дестинацій.

Сьогодні розвиток туризму істотно впливає на такі сектори економіки, як будівництво, торгівля, транспортне обслуговування, страхування, виробництво товарів широкого вжитку і таке ін. За даними статистики, у 2010 р. чисельність зайнятих працівників в туристичній галузі України була більше ніж 1,5 млн осіб, а з урахуванням сезонних коливань і тимчасової зайнятості в суміжних з туристичним комплексом галузях — більше, ніж два мільйони зайнятих.

На даний час в Україні налічується понад 5,0 тис. закладів для розміщення туристів, які можуть прийняти близько 800 тис. туристів на рік. Кількість підприємств готельного типу у 2010 р. сягнула за 1700 од., в яких налічується близько 80 тис. номерів.

Таким чином, можна стверджувати про наявність в єдиному народногосподарському комплексі України його невід'ємної частини — туристичного комплексу.

Слід підкреслити, що туристична індустрія формується комплексом підприємств, які забезпечують чи сприяють забезпеченню рекреаційних потреб людини при її переміщенні незалежно від мети і не пов'язані з оплачуваною у відвідуваній країні працею.

Матеріально-технічну базу структури туристичної галузі утворюють підприємства розміщення,

транспортні підприємства та підприємства сфери обслуговування туристів.

До підприємств розміщення належать готелі, а також спеціалізовані засоби розміщення: кемпінги, будинки відпочинку, санаторії, пансіонати, профілакторії тощо.

У транспортній сфері виділяють, насамперед, транспорт власне для туристів (круїзні судна, спеціальні катери та яхти для прогулянок), а також транспорт, який обслуговує індустрію туризму як таку, тобто туристів і місцеве населення.

Таким чином, індустрію туризму можна розглядати не лише як сукупність підприємств, що надають туристичні послуги та виробляють туристичні товари, але і як одну з форм освоєння території та прискорення розвитку народногосподарського комплексу.

Основною ланкою туристичної галузі є суб'єкт рекреаційної діяльності, який своєю взаємодією з об'єктом рекреаційної діяльності зумовлює зростання економічного потенціалу даної території і, як наслідок, її подальший розвиток.

З економічної точки зору туристичний комплекс — це сукупність пов'язаних між собою галузей і підприємств, метою яких є формування конкурентоспроможного на світовому і національному ринку туристичного продукту на основі ефективного використання туристичного потенціалу України, здатного задовольняти специфічні потреби населення у проведенні дозвілля, рекреації і набутті нових вражень.

З точки зору галузевого підходу до складових туристичної галузі України входять:

- підприємства, що розміщують туристів. До їх складу входять: колективні засоби розміщення (готелі і аналогічні засоби розміщення), індивідуальні засоби розміщення (власне житло, котеджі, апартаменти таймшеру, кімнати, що орендуються у приватних осіб та ін.);
- підприємства харчування;
- транспортні підприємства, що забезпечують авіаційні, автомобільні, залізничні, річкові і морські перевезення;
- установи санаторно-курортної галузі;
- підприємства реалізації туристичних послуг (туристичні агенції, туроператори, бюро подорожей, екскурсійні бюро тощо).

Ринкові перетворення роблять туристичну індустрію сферою бізнес-інтересів підприємців, що представляють різноманітні галузі готельно-ресторанного бізнесу, транспортних послуг, оздоровчо-лікувальних підприємств, розважальних і санаторно-курортних комплексів, фінансово-кредитних установ та ін.

Основою матеріально-технічної бази туристичної галузі України є готельна індустрія і санаторно-курортний комплекс.

Сильний вплив на розвиток готельного бізнесу в Україні спричинила підготовка до проведення футбольного чемпіонату Євро-2012. Лише у Харкові 52 готелі (всього 3111 номерів) підписали угоди з туроператором УЄФА компанією «TuiTravel», причому частка номерів категорії «чотири зірки» становила 18% їхньої загальної кількості. Згідно з вимогами УЄФА готельний фонд Харкова у 2012 р. становив не менш, ніж 2765 номерів (1240 номерів – категорії «п'ять зірок», 1315 – «чотири зірки» і 210 – «три зірки») для розміщення «сім'ї» УЄФА.

Таким чином, навіть незважаючи на наслідки фінансової кризи, що охопила країни Європи, і, як наслідок, уповільнення темпів зростання туристичних потоків в Україну, чисельність закладів готельного бізнесу постійно збільшується. Тобто можна стверджувати, що скорочення туристичних потоків пояс-

нюється економічною кризою, яка охопила Західну Європу у 2008 – 2010 рр., а зростання інтересу до готельно-ресторанного бізнесу – упевненістю суб'єктів підприємницької діяльності в обов'язковому подоланні кризових явищ в економіці.

Основою для такого погляду у майбутнє є збільшення прибутковості готельно-ресторанного бізнесу. Так, загальна сума доходів готелів і інших місць для короткострокового проживання у 2011 р. склала понад 2,3 млрд грн, що на 700 млн грн більше, ніж п'ять років тому.

Зростання прибутковості готельного бізнесу також призводить до збільшення інвестиційної активності в цій сфері. Відомо, що в Україні відчувається значний брак 4- та 5-зіркових готелів. Так, у 2010 р. готелів класу люкс у столиці України м. Києві було всього шість із загальною кількістю номерів 1053. Така кількість в два рази менше, ніж потреба столиці України в готелях такого класу. Наслідком цього стало збільшення інвестицій у цей сектор туристичної індустрії до 220,0 млн дол. у 2011 р. Сукупні інвестиції, які будуть спрямовані на будівництво нових готельних об'єктів в Україні, за оцінками експертів у найближчий час можуть досягти 1,0 млрд дол.

Таким чином, готельне господарство є важливою складовою туристичного комплексу України, а його ефективне функціонування є індикатором позитивних змін в економіці нашої держави і важливою передумовою інтенсифікації міжнародних зв'язків і інтеграції країни в світову співдружність.

Пріоритетним напрямком розвитку сфери готельних послуг є доведення їх якості до міжнародних стандартів і удосконалення туристичних технологій, упровадження нових видів і форм обслуговування, що дозволить у повному обсязі задовольняти потреби клієнтів.

В умовах ринкових відносин, що прийшли до туристичної індустрії, санаторно-курортний комплекс в Україні також зазнав глибоких структурних змін.

Згідно з законодавством України, курорт – це освоєна природна територія оздоровчого призначення, яка має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури і використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та рекреації, а також підлягає особливій охороні.

Ринкові перетворення у цій сфері в першу чергу торкнулися організаційно-управлінських засад; зростаюча комерціалізація діяльності, вихід на ринок нових продуктів санаторно-курортної пропозиції, подальша сегментація даного ринку відповідно до змін попиту обумовили зміну форм власності (зокрема розширилась колективна та приватна складові) та управлінської структури.

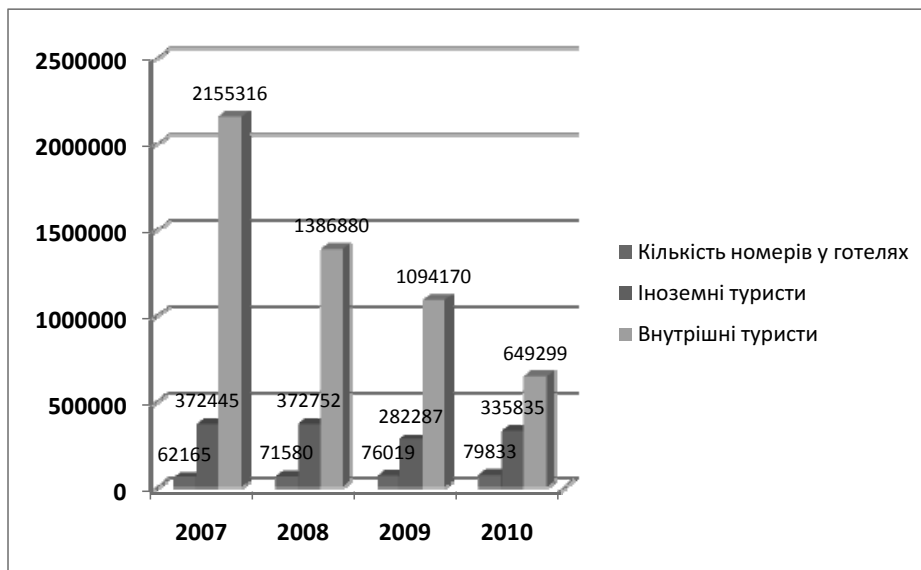

Рис. 1. Кількість номерів у готелях і туристичні потоки в Україні

На даний час в Україні функціонує понад 100 курортів і курортних місцевостей, а послуги санаторно-курортних закладів становлять майже 40% від загального обсягу діяльності туристичної галузі.

Але розвиток вітчизняної санаторно-курортної галузі стримується багатьма проблемами, які накопичувались в умовах відсутності системного підходу до її розвитку в останні 15-20 років. До таких проблем перш за все слід віднести відомчу роз'єднаність, яка ускладнює проведення єдиної маркетингової стратегії та введення стандартизації та сертифікації послуг даної сфери, відсутність сталого контролю за якістю обслуговування та якістю виробничих ресурсів, їх раціональним використанням та дотриманням екологічних стандартів. Важливою проблемою також є відсутність професійних кадрів, спроможних проводити збалансовану стратегічну політику розвитку санаторно-курортного комплексу України.

Наслідком цього є підвищений рівень інвестиційних ризиків до туристичної сфери, відсутність дійових юридичних гарантій з боку держави. Крім цього, значна частка об'єктів туристичної індустрії (перш за все санаторно-курортної системи) морально, технічно і технологічно застаріла і потребує капітального ремонту.

До проблем туристичної галузі можна також віднести необхідність постійного удосконалювання державної політики у питаннях розвитку туристичної індустрії, будови курортів, розробки генеральних планів розвитку туристичних дестинацій, економічному та фінансовому забезпеченні їх функціонування, ефективного впливу на приватизаційні процеси, збереження соціальної спрямованості туристичної галузі та санаторно-курортної справи на внутрішньому ринку.

Особливої уваги потребує інфраструктура туризму, яка є невід'ємною частиною індустрії туризму. В її складі можна виділити два рівні:

- перший рівень представлений виробничою інфраструктурою, тобто комплексом будівель, транспортних мереж, систем, які безпосередньо не відносяться до виробництва туристичного продукту, але необхідні для надання туристичних послуг: підприємства транспорту, зв'язку, енергетики, комунального господарства, фінансів, страхування, безпеки тощо;

- другий рівень формують підприємства і організації, що безпосередньо не беруть участь у формуванні туристичного продукту, але діяльність яких розширюється при знаходженні в місцях перебування туристів. Це підприємства з прокату авто, таксопарки, кафе, ресторани, спортклуби, музеї, театри і кінотеатри, виставкові зали, цирку, зоопарки, казино та ін.

З точки зору організації інфраструктурного забезпечення рекреаційного процесу, одне з ключових місць належить транспортній системі. Вона охоплює систему транзитних перевезень, організацію залізничного сполучення, розвиток автомагістралей, повітряного, морського, річкового транспорту.

Україна має розвинуту мережу автомобільних шляхів і залізниць, аеропортів, річкових і морських портів, які здатні забезпечити перевезення туристів до центрів туристичного комплексу країни.

Взаємодія двох галузей – транспорту і туризму – допомагає вирішувати більшість питань розвитку туристичної індустрії, зокрема розбудови туристичної інфраструктури за напрямками національної мережі транспортних коридорів із залученням приватного капіталу (національного і закордонного).

Проблема облаштування території України об'єктами структурної та інфраструктурної складової туристичного комплексу може бути вирішена лише завдяки інвестуванню в її розбудову великих коштів, у тому числі з боку центральної та місцевих влад, її розв'язання можливе лише в контексті практичних дій з економічного зростання країни.

Основні фактори розвитку готельно-ресторанної та санаторно-курортної галузі як складової туристичної індустрії слід розбити на дві групи: статичні і динамічні.

До статичних факторів слід віднести природно-кліматичні, географічні і культурно-історичні фактори. Їх специфічною ознакою є незмінність у часі.

До динамічних факторів відносяться демографічні, соціальні, економічні, культурні, міжнародні фактори і науково-технічний прогрес. Крім цих можна виділити матеріальний і соціальний стан населення, рівень освіти, тривалість відпустки, професійну зайнятість і деякі інші фактори.

Одним з найважливіших факторів, що впливає на розвиток вітчизняної туристичної галузі, є добробут і фінансове становище населення. Існує чіткий зв'язок між тенденцією розвитку туризму, загальним економічним розвитком і особистими доходами громадян. Попит на послуги готельної та санаторної складової туристичного бізнесу є дуже еластичним по відношенню до змін в економіці. Так, при стабільних цінах зростання особистого споживання на 2,5% збільшує витрати на потреби рекреації на 4%, а зростання особистого споживання на 5% – на 10%.

До проблем, що стримують розвиток туристичного комплексу України, слід віднести:

- відсутність розгалуженої системи інформаційно-рекламного забезпечення діяльності галузі і туристичних представництв за кордоном;

- відсутність цивілізованих умов перетину кордону і несприятливий візовий режим для іноземних туристів;

- податкове законодавство, яке не сприяє зростанню інвестицій до інфраструктури туризму і санаторно-курортного комплексу;

- неузгодженість відомчої підлеглості складових туризму і санаторно-курортного комплексу;

- недоліки в системі регіонального управління;

- проблеми, що викликаються тіньовою економікою і корупцією;

- необхідність розвитку місцевого самоврядування і передачі йому частини повноважень.

В Указі Президента України «Про Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 року» наголошується, що туризм повинен стати одним з джерел поповнення державного і місцевих бюджетів, тому необхідно визначити проблеми розвитку туристичної галузі і розглянути основні напрями з їх вирішення.

Такий підхід дасть можливість підвищити ефективність народного господарства України в цілому та його туристичного комплексу зокрема, а також

підняти його на новий економіко-технологічний рівень за рахунок розвитку нових галузей за великим економічним потенціалом.

Список літератури

1. Голіков А. П. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку : навчальний посібник для вузів / А. П. Голіков, Н. А. Казакова, О.А. Шуба. — Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2005. — 237 с.
2. Довгаль Г.В. Інвестиційна привабливість як чинник формування туристичного іміджу Харківського регіону / Г. В. Довгаль // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. — 2011. — № 961. — С.171-175.
3. Довгаль Г.В. Конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість як складові іміджу Харківського регіону / Г. В. Довгаль // Туристичний імідж регіону : монографія / за ред. А.Ю. Парфінєнка. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011 — 312 с.
4. Економіка України: Стратегія і політика довгострокового розвитку / В.М. Геєць, В.П. Александрова, Т.І. Артёмова та ін. — К. : Фенікс, 2008. — 1007 с.
5. Лукінов І. Економічні трансформації наприкінці ХХ сторіччя / І. Лукінов. — К., 2008. — 447 с.
6. Паливода К. Проблеми формування та використання інвестицій в сучасній економіці України / К. Паливода // Банківська справа. — 2010. — №4. — С. 73-82.
7. Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2011 року. — Х. : Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2003. — 204 с.
8. Яковлев Г. А. Экономика и статистика туризма : учебное пособие для вузов / Г. А. Яковлев. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Издательство РДЛ, 2006. — 367 с.